

Early Journal Content on JSTOR, Free to Anyone in the World

This article is one of nearly 500,000 scholarly works digitized and made freely available to everyone in the world by JSTOR.

Known as the Early Journal Content, this set of works include research articles, news, letters, and other writings published in more than 200 of the oldest leading academic journals. The works date from the mid-seventeenth to the early twentieth centuries.

We encourage people to read and share the Early Journal Content openly and to tell others that this resource exists. People may post this content online or redistribute in any way for non-commercial purposes.

Read more about Early Journal Content at <http://about.jstor.org/participate-jstor/individuals/early-journal-content>.

JSTOR is a digital library of academic journals, books, and primary source objects. JSTOR helps people discover, use, and build upon a wide range of content through a powerful research and teaching platform, and preserves this content for future generations. JSTOR is part of ITHAKA, a not-for-profit organization that also includes Ithaka S+R and Portico. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

THE JEWISH QUARTERLY REVIEW

APRIL, 1906

BODLEIAN GENIZA FRAGMENTS.

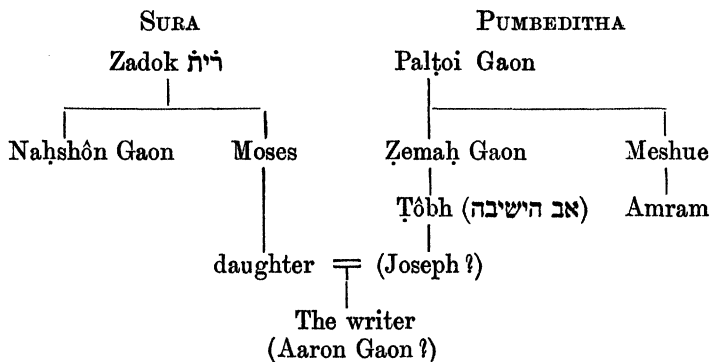
I HAVE hitherto been unwilling to publish any of these texts till I could supply them with a more or less adequate commentary. The necessary leisure, however, seems not likely to fall to my lot, and meanwhile the fragments, in an English climate, may become less legible. Now that the catalogue is nearly ready to be published, it seems advisable to print some of the texts for the use of scholars, rather than to wait for an opportunity of editing them more fully. I should not have decided to print them, but for the kind encouragement of Mr. Abrahams, and his willingness to receive them in this REVIEW. I propose to publish the texts as opportunity offers, giving as accurate a copy as possible of the original, with the necessary description, and only the briefest comments.

I.

MS. Heb. f. 34, foll. 39-46. Paper, about $5\frac{1}{2} \times 3\frac{3}{4}$ inches, with 18 to 20 lines in a page, in a rather cursive form of Rabbinical character, probably all by one hand, though the writing varies a good deal.

The fragment seems to belong to a collection of letters of the Geonim, or of documents relating to them. The first part, of which the beginning is missing, is dated at the end Nisan ה"ס=[1]264, Sel.=953 C.E., clearly the date

of composition. We can only conjecture the name of the author. He writes from Pumbeditha (fol. 41), and the tone of the letter suggests that he was the Gaon. If so, he can only have been Aaron Gaon (b. Joseph) Sargado. The following table shows the connexions of his family, as derived from the text:—

The second part of the fragment (fol. 44^b sqq.) is the beginning of a letter by Samuel b. Ḥophni to the community at Old Fez. In my catalogue I have ventured to suggest that the troubles to which it refers were due to the Caliph Ḥakim. Unfortunately the fragment breaks off with the rather homiletical introduction, before the Gaon gets to the real point of his letter, but his purpose may perhaps be discovered from elsewhere. In *J. Q. R.*, XIV, p. 308, Mr. G. Margoliouth published a fragment (also from the Geniza), which seems from his description to belong to the same MS. as the present fragment, and is shown by internal evidence to be part of a letter of Samuel b. Ḥophni. The two pieces are not consecutive, but, whether they belong to the same letter or not, it would seem that Sura under Samuel b. Ḥophni was suffering from much the same financial troubles as Pumbeditha in 953, and these may well have formed the subject of the present fragment.

Perhaps other pieces of the letter may be identified elsewhere by means of the facsimile.

שלפוך כדי שיראה כגלי הים • ובכמה מקומות מצאנו כי חזוק בעלי תורה
 כחזוק בית אלהנו כז ועתה חזק זרובבל נאם • וחזק יהושע בן יהוצדק
 הכהן הגדול וחזק כל עם הארץ נאם • ועשו כי אני אתכם נאם • צבאות
 ופרשו רבותנו באמרם שלשה חזוקין הללו למה אחד ליסוד הבית שיסדו
 זרובבל ככת ידי זרובבל יסדו הבית הזה וידיו תבצענה וג' • והשני לחזק
 יהושע בן יהוצדק בתורה ככת ויאמר לעם לישבי ירושלם לתת מנת
 הכהנים והלויים למען יחזקו כתורת • והשלישי לתקן הדוכן שלמשמרות
 דבר אחר אם עולא הראשון למקרא והשני למשנה והשלישי לתלמוד |
 דבר אחר הראשון לדיני נפשות • והשני לדיני ממונות • והשלישי שלעם

Fol. 39.

הארץ • לדיני קנסות שמקבלין אותן עליהן כי בזה הדבר הוא עסוק
 בכתוב בפסוק שלאחריו את הדבר אשר כרתי אתכם בצאתכם ממצרים
 ורוחי עומדת בתוכם אל תיראו נאם • צבאות ואין דבר זה אלא
 המשפטים כן אתה כדורנו כזרובבל ויהושע ועם ארצך אחינו הזקנים
 ישמרכם שדי כעם עולי גולה לחזק את תורת • ולהאיר עינינו ולתת לנו
 יתר במקום קדשו ולהשאיר לנו פלטה יותירך • אלהיך לטובה וימשיך
 ממשלתך להתערב בממשלה הראשונה כי אין דור יתום שכמוך בו | ואשרי

Fol. 40.

הדור אשר אתה פרנסו שאתה יודע חכמים ותלמידיהם מהיכן הם
 מתפרנסין ובשם שאתה יודע ברוחק החכמים ולחצם וצמצום מזונותם
 ומפרנסן כן תקרא פרנס טוב ונאמן במעלה ומטה בפרנסי ישראל
 הקדומים כי אתה משאר אותן החסידים הראשונים אבותיך וזקני מקומך
 החכמים המערביים מקום השכינה מכל מקום ואפילו במשכן ובמקדש
 מקום השכינה צד השתחויות ולא עוד כי מימות עולם ועד עכשיו החכמה
 מצויה באספמיא כי כן מבורר כי בימי אלכסנדרוס מוקדון כשבקש לעלות
 השמימה יעצו אתו חכמי ארץ ישראל בבית לילך אל ספרד כי היו בה
 מצוים חכמים מגלות הראשונה • וגם בכמה עתים | היו שולחים אל

Fol. 40 b.

אספמיא בשאלותיהם בימי חכמי הוראה אנשי משנה והיו משיבים אותן
 וגם הם היו שואלים וסוף בימי אדוננו מרנא ורבנא פלטוי ראש הישיבה
 זל שלחו לכתוב להם תלמוד ופתרונו וצוה וכתבו להם וגם בימי אדוננו
 צמח ראש הישיבה בנו והוא אָבִי אָבִי אָבִי זל שלחו ושאלו ספיקות שהיו
 להם מן התלמוד כולו שלא יטענוהו כמה חמורים מרובו והנה הם רב
 שאלותיהם בימיהם מצויות אצלי מפני שנהגו שררות שניהם שיעור
 ארבעים שנה • וגם שאלות קדמוניכם לקדמוניהם וגם יש אצלי כתבי

אדירה עם תהוה מנהג אבותיך עם
אבותי ותקיים דעך ורוע אביו ליה
ותנחיר אגרותיך לו בשלום וטיב
ושאלותיך ביטל המקריא ביצת המשתה
ביטל התלמוד למען אטיבך באשר
הורנו מה קוריע וביצת נפשך ויהיו
אגרותיך עליך וכן תפאודה ויטיב
עטרה מלך אהרן יתוהו יוצרו וצור
מעט יגבוה מזלך ויהיה פעלך
ויסבית פלוק ויאזר פלוק ועל כל
עלך והגור אמה וקפץ שלום
ותפארת וממשלתך וכשרון מעשיך
וטובותיך ירבוך נצח מלה ועד ישיע
ניסן ה' 48

קולן לא הכיר שהוא בט
 ונהגו אחריין רב ששת ורב
 יוסף ולא יכלו לעמוד בדבר
 עד שקמו עיניהם והיה
 קובב ומסכב ולא היה מפסיק
 ונכנס בין החכמים ונהגו לו
 זירא ואבי אחריין ולא היה
 אוכל מעדות הרשור
 אלא מעדות מעוה כבד
 שמחור חתן ונחוס אעלים
 וכל מי שהיה כועס עליו
 הוא היה הולך אצלו ומפיס
 ונהג אחריין מעי חטא ביה
 דרכ נחמן והיה רגיל מעיילין
 ונהג רב ששת אחריין והיה
 קולן ערכ והיה יורד לפני
 התיבה ולהיות מתורגמן
 לרבי הקדוש ונהג רב חיה
 בר אדא אחריין כדי לקיים
 כבוד אביה מהוץ כר אלה

זקניכם אל אדוננו טוב אב ישיבה שלנולה והוא אָבִי אָבִי וכל צרכיהם
 Fol. 41. היו בימיהם מאצלם מזו הישיבה שהיא | ישיבת פום וגם מלפני אדוננו
 צדוק ראש ישיבה שלעיר מחסיה ואדוננו נחשון גאון מחסיה בנו ואחיו
 מר רב משה שהוא אָבִי אָמִי ושאלותיהם מוכיחות על רב בינתם ועוצם
 חכמתם • כי החכמה תעז לזכרם מעשרה שליטים והשם הטוב המותמר
 להם אינו זך לעולם ככת מי יתן איפוא ויכתבון מלי מי יתן בספר ויחקו
 בעט ברזל ועופרת וג'

ומאחר שנאספו אדוננו צמח ואדוננו טוב לגן עדן באו שאלות
 מאצלם אילא בימי מר יהודה גאון זל שהיה הוא ומר מישוי אלף זל
 סופרי שער אדוננו צמח אבי אבה נחם בעדן ולאחר כן באו שאלות
 ממקומכם לפני אדוננו כהן צדק גאון זל ואתה אור עיני ואנשי מקומך |
 Fol. 41 b. נקובי שם בחכמה ויצא לכם שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ ונהוגים
 מנהג אבחיכם להביט בעלבון הישיבות ומשתי שנים באה נדבתכם
 לישיבות ונגלנו ולא הגיע לידנו ממנה אילא דבר מועט שהציל אתו
 נשיאנו שלמה ראש הנולה יחי לעד בטרוניה מיד שגולם וגם נדבתך ואת
 אשר נתנדבתה בעת הזאת ושגרתה על ידי הזקן הנכבד האציל בעם
 והסוחר באמונה אשר אין במדינתנו כמזה בזקנים ביראת יי ובענוה
 ובעשית משפט וצדקה מרי ורבנא אהרן ואחיו החשוב והמכובד מרי
 ורבנא משה ינצור צורם ויתמיד עשרם בני מרי ורבנא אברהם בן אהרן
 Fol. 42. זכרם לברכה בקש הנזל לבלעם ולטרפם | ובכל זאת המחלוקת שיש
 בישיבה נדכינו ושחנו עד עפר ואין לנו רשיות שיבא מהם לחם חוקנו כי
 חרבו ואשר נותרו הוצרכנו אנחנו לצאת אליהם אחר שהיו גדולי הישיבה
 שופטים יוצאים ברשיותנו וגם הקרקעות שהיו לנו חרבו ואבדו באותן
 השנים הרעות • שעברו עלינו אפסו כספינו וקרקעיתנו ונשתפכנו כאבני
 קדש בראש כל חצות ונתנו מחמדינו באוכל להשיב נפשנו ולא נשתייר
 לנו זולתי כתבי אבותינו ולא נתן אלהינו למוט רגלנו ותחס עינו עלינו
 משחיתנו • ויתן לנו נפשנו לשלל ובכל הקורות אותנו ולא עזבנו ארחות
 Fol. 42 b. אבותינו והגינו בתורת | מתוך דוחק ואף על פי שאשר קדמונו בדורות
 רבותינו היו לחוצים ממנו כגון דורו של יהודה בן אילעאי שהיו ששה
 תלמידי חכמ מתכסים בטלית אחת ועסקים בתורה וכגון הלל הזקן והדומים
 להם אנחנו מטנו מאותן דורות • עתה אור עיני נתנך יי אלהינו מגדל
 גבוה לחכמים ומעוז לראשים ומחסה לתלמידים ויד למטי יד ומשען לחם
 ומשען מים לחמון עם אלהיך תביט באהבה ובברית שהיתה בין אבתי

הגאונים ואבותיך היקרים והאחות והרעות ותנהג מנהג אבותיך עם אבותי
 ותזכרני בנדבה רחבה בשמי ואל תעלים עין מלחשבני | כאבתי אם כבני Fol. 43.
 הדור הזה שאתה זוכר להם חסדי אבותיהם כי חסירי ארץ מעולם הם
 אוהזים דרכי צדיקים אבותיהם וגם רבותיהם שכך מצאנו ברכינו רב שנהג
 מנהג רבינו הקדוש ברב מידותיו וגם הוא כשנהג עשר מדות שלחסידות
 נהגו תלמידיו אחריו שכך אמרו חז' עשר מילי דחסידותא דהוה נהיג בהי
 רבינו רב לא היה מהלך ארבע אמות בקומה זקופה ונהג ר' יהודה אחריו
 ולא הילך ארבע אמות בגלוי הראש ונהג רב חונא אחריו והיה מקיים
 שלש סעודות בשבת ונהג רב נחמן אחריו ולא היה מביט לצדדין ואפילו
 לפניו כאשר אנו אומרים אִם ל' שימי אנת אלמא עד ששמע | קולו לא
 הכיר שהוא בנו ונהגו אחריו רב ששת ורב יוסף ולא יכלו לעמד בדבר
 עד שסמו עיניהם והיה סובב ומסבב ולא היה מפסיע ונכנס בין החכמים
 ונהגו ר' זירא ואבבי אחריו ולא היה אוכל מסעודת הרשות אילא מסעודת
 מצוה כגון שמחת חתן ונחום אבלים וכל מי שהיה כועס עליו הוא היה
 הולך אצלו ומפיסו ונהג אחריו מר' זוטרא בריה דרב נחמן והיה רגיל
 בתפילין ונהג רב ששת אחריו והיה קולו עָרֵב והיה יורד לפני התיבה
 ולהיות מתורגמן לרבי הקדוש ונהג רב חייה בר אדא אחריו כדי לקיים
 כבד את ה' מהונך כך אתה | אדיר עם תנהג מנהג אבותיך עם אבותי Fol. 44.
 ותקיים רַעַךְ וְרַיַּע אֲבִיךָ אֵל ה' ונ' ותתדיר אגרותיך אלי בשלומך וטיבך
 ושאלותיך בין מן המקרא בין מן המשנה בין מן התלמוד למען אשיבך
 כאשר הורנו יי¹ מוריני וכרצון נפשך ויהיו אגרותיך על יד זקן תפארה
 וישיש עטרה מר' אהרן יחיהו יוצרו וצור מעמו יגביה מזלך וירצה פעלך
 ויסכית פלולך ויאזין מלולך ועל כל יעלך יתגור אמר ויקם לך ושלומך
 וחכמתך וממשלתך וכשרון מעשיך וטובתך ירביין נצח סלה ועד' ישע
 ניסן רס"ד

שמואל הכהן ראש היש' שלג' בן חפני הראש אב היש' ש' בן כהן צדק Fol. 44 b.
 רא' הישיבה שלגולה בן יוסף הנגיד נזר היש' ש' אל העדה הקדושה הדומה
 לאבן הראשה המאירה בעשישה ובגדול נר נברשה הממהרת וחשה לקיים
 מצות ולא בוששה בלא כלמה ולא בוששה הקהלה המהוללת והיא בכל יופי
 ונואי נכללת היא ערת אלהינו וסגולתו ולאומו וקהלתו החונה במדינה

¹ The three strokes look like יי, but are probably not intended to be read.

הגדולה היא מדינת פאס הישנה מקום התורה וגרן החכמה ויקב התעודה
המנְדִּים שָׁנָה לדרוש תורת יי המדוּשְׁנָה באפם כלם ובשנה: ישמר יי
נפשותם וייסד אשיותם ויישב רשיותם ויעמיד זרעם ושמותם כאשר הבטיח
כי כאשר השמים החדשים וג' יי יגביר אותם ויעביר צרותם ויערך נרותם
ויבן חצרותם ככל ובנו ממך חרבות עולם וג' שקטי שלומות ועזו ותעצומות
והסרת ענמות וזקיפת קומות בהשכל וחכמות ותוספת מזמות ויתר אופני
הברכות יהיו לכם אחינו וקנינו חכמינו נבוננו מאת מגננו ולכל קרוביכם
ונלויכם להושיבכם בטח ולהשקיטכם מימי רע ככל אשרי הגבר וג' | ישאו
אחינו ש' ממנו ומן יש סופר היש בחורנו המהיר בתו יי ומן רא' הסדרים
ורא' המדרש והפרקים והסיומין והסיעות ומן האלופ' והחכמ' ובני הגאונים
והשופט' והתנא' והתלמיד' והסופ' כי אנחנו בחדס אלהינו חונים ולפניו
מתחננים. ובצלו מתלוננים ואכן באה שמועתכם ויחרד לבבנו ויתר
ממקומו ותבך עינינו ולבבותינו על הרס מקדשנו ועל הרג בני עמינו ועל
המורע לבחורנו ואל אלהינו נדרוש להרוג הורניהם להרע להם ולהכות
בדבר מניהם ככל הכמכת מכהו ה' וג' ומלפניו נבקש לנחם אותנו ואתכם
להטיב לכם ולהפוך לששון אבלים ולשמח לבבותיכם מיוגונכם כאשר אמ'
אז תשמח בתולה במחול וג' ולפניו נהלל ואותו נודה על הרעה כעל
הטובה ונזמר לשמו על כל מדותיו ככל חסד ומשפט אשרי וג' ומודיעים
כי אף על פי שיצירת בני אדם בעולם הזה בחסד ובצדקה ככל כי אמרתי
עולם חסד יבנה וג' אכן הם מנוסים ובחונים בעולם הזה בכמה נסיונות
וכמה בחינות ואף על פי שיוצרנו יתברך לעד בוחן לבות וכליות ויודע
כל הנסתרות והנעלמות ככל יגמר | נא רע רשעים וג' ורוב הנסיונות אשר
ינסה אלהינו בָּהֶם ינסה במ צדיקים וחסידים ואוהבים ככל בנסיון הצדיקים
יי צדיק יבחן ורשע וג' וכתוב בנסיון החסידים וללוי אמ' תמיד ואוריד וג'
וכת' בנסיון אוהבי יי כי את אשר יאהב יי יוכיח והענין הזה נלמד ממש
רבינו שאמר וידעת עם לבבך כי כאשר וג' ולכן אמ' שלמה יסר בנך
ויניחך ויתן מעדנים לנפשך: והזהיר אותנו לבלתי מאוס במוסר אלהינו
ככל מוסר יי בני אל תמאס וג' כי הוא האב לכל ישראל ככל כי אתה
אבינו כי אברהם לא ידענו וג' ואנחנו יודעים כי אלהינו יתברך שמו נסה
את אברהם בעקידת יצחק בנו ככל ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה
וג' ויאמר קח נא וג' ותחלת נסיונות אלהינו את ישראל במצות אשר צום
לטוב להם ככל ועתה יש מה יי אלהיך שאל מעמך וג' לשמר את מצות יי
וא' חקתי אשר אנכי מצוך היום לטוב לך: והנסיון השני כי הולכים

Fol. 45.

Fol. 45 b.

Fol. 46. במדבר ארבעים שנה לנסותם כב וזכרת את כל הדרך וג' | והנסיון השלישי כי הוליכם במקום נחשים ועקרבים וצמאון ואף כי הציל הצדיקים מהם והרזם מצמאם כב המוליכך במדבר הגדול והנורא וג' המאכילך מן במדבר וג' והנסיון הרביעי כי עינם והרעיבם ואחרי כן השביעם כבת ויענך וירעיבך ויא' א' המן וג' והנסיון החמישי כי הניח גוים בארצם לנסותם כב ואלה הגוים אשר הניח יי' לנסות בם א' יש' וג' והנסיון הששי כי נסה אלהינו את עמו בשעבוד המלכויות כב כי בחנתנו אלהים צרפתנו כצרף כסף ולכן אמ' דויד המלך בחנת לבי פקדת לילה וג' והנסיון השביעי כי נסה אלהינו את עמו בגלותם בעוני ודלות כב הנה צרפתיך ולא בכסף וג' והנסיון התשיעי והעשירי כי יבחון אלהינו את המשכילים בארבעה אופני הָרָעוּת והם חרב ולהבה ושבי ובָּזָה כב ומשכילי עם יבינו לרבים ונכשלו בחרב ובלהבה בשבי ובבוזה ימים : | ואלה הם עשרה הזקנים הרוני מלכות כי היו בחונים ומנוסים בהריגתם על קידוש השם כב ומן המשכילים יכשלו לצרוף בהם וג' ואלה המשכילים אשר יהרגו על קידוש השם הם אשר יזהירו כרקיע וככוכבים כב והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע וג' ולכן נקראו צאן ההרגה כב כה אמ' יי' אלהי רעה צאן ההרגה אשר קניהן יהרגו ולא יאשמו וג' ובאמת נאמר כי ההרוגים יהרגו על שני פנים : האופן הראש הצדיקים הנהרגים על קידוש השם ובהם נאמ' כי עליך הורגנו כל היום וג' והאופן השני הנהרגים בעונותם כב בחרב יפלו כל חטאי עמי : ואוי ואבוי על השופך דם נקי כב גם בכנפיך נמצאו דם נפשות אביונים וג' כי יי' דורש דמם כב כי דורש דמים אותם זכר וג' ואף כי ידרוש דם הנהרג ודמי זרעו כאשר דרשו רבותינו בפירוש המקרא הזה קול דמי אחיך צעקים אלי מן האדמה